

سلسله مباحث سمت خدا

سیره تربیتی پیامبران

حضرت
عائیه برکات الامه
www.ketab.ir
یوسف

دفتر هشتم

جلد اول

محمد رضا عابدینی

سرشناسه: عابدینی، محمدرضا، ۱۳۴۰ - عنوان و نام پدیدآور:
 سیره تربیتی پیامبران حضرت یوسف علیه‌السلام / نویسنده محمدرضا
 عابدینی. مشخصات نشر: قم: نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری
 در دانشگاه‌ها، دفتر نشر معارف مشخصات ظاهری: ۳ ج. فروست:
 سلسله مباحث سمت خدا. شایک: ۸ - ۳۹۷ - ۴۴۱ - ۶۰۰ - ۹۷۸
 وضعیت فهرست نویسی: فیبا موضوع: یوسف، پیامبر -- سرگذشتنامه
 موضوع: Joseph, (Son of Jacob) -- Biography شناسه افزوده:
 نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، دفتر نشر معارف رده بندی
 کنگره: ۳۶/۳۴/۸۵۳۶۱۴ رده بندی دیویی: ۲۹۷/۱۵۶ شماره کتابشناسی ملی: ۸۵۳۶۱۴

سیره تربیتی پیامبران (حضرت یوسف)

نویسنده: محمد رضا عابدینی ویراستار: متن بانان سام (سعید فلاحی)
 مدیر هنری و طراح گرافیک: محمد صادق صالحی ناشر: دفتر نشر معارف
 (وابسته به نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها) نوبت چاپ: دوم، ۱۴۰۲
 شمارگان: ۶۰۰ جلد شایک: ۸-۳۹۷-۴۴۱-۶۰۰-۹۷۸ قیمت: ۱۲۰۰۰۰ تومان
 دفتر نشر معارف قم، خیابان شهید کوه ۲۲، شماره ۳، تلفن و نمابر: ۰۲۵-۲۷۷۴۰۰۰۴
 مؤسسه تمحیص: قم، خیابان سمیه، کوچه ۱۱، بلاک ۱، تلفن: ۰۲۵-۳۲۵۵۶۲۵۰

مدیریت پخش قم، شرکت پاتوق کتاب، تلفن: ۰۲۵-۳۱۸۷۷
 مراکز پخش

- اراک: ۰۸۶-۳۲۲۲۹۰۲۸ ■ ارومیه: ۰۹۱-۷۷۵۵۱۶۶ ■ اصفهان: ۰۲۱-۳۲۲۷۱۶۹۲ ■ اهواز: ۰۶۱-۳۲۲۳۸۰۰۰
- ایلام: ۰۸۶-۳۲۲۶۲۲۸۲ ■ بجنورد: ۰۵۸-۳۲۲۴۲۲۷۸ ■ بردسکن: ۰۵۱-۵۵۴۳۰۱۲۱ ■ بندرعباس: ۰۷۶-۳۳۶۱۷۵۵۷
- بیرجند: ۰۵۶-۳۲۲۳۳۵۱۲ ■ تربت حیدریه: ۰۵۱-۵۲۲۸۶۵۰۰ ■ تهران: ۰۲۱-۸۸۹۱۱۲۱۲ ■ رشت: ۰۱۴-۳۲۲۳۴۵۶۹
- زاهدان: ۰۵۶-۳۲۲۲۸۸۷۹ ■ زنجان: ۰۲۶-۳۲۲۶۶۲۳۵ ■ ساری: ۰۱۱-۳۲۲۵۴۰۲۰ ■ سبزوار: ۰۵۱-۴۴۲۲۴۰۰۴
- سمنان: ۰۲۳-۳۲۴۵۲۲۱۱ ■ سیرجان: ۰۳۶-۳۲۲۶۸۰۵۸ ■ شهرکرد: ۰۲۸-۳۲۲۵۰۰۰۴ ■ شیراز: ۰۷۱-۳۲۲۴۶۶۱۴
- قزوین: ۰۲۸-۳۲۲۶۰۰۷۶ ■ قم: ۰۲۵-۳۷۷۶۲۷۵۷ ■ کازرون: ۰۷۱-۴۲۲۴۴۳۰ ■ کرمان: ۰۳۶-۳۲۲۳۱۶۶۶
- کرمانشاه: ۰۸۳-۳۲۲۲۸۶۱۱ ■ گرگان: ۰۱۷-۳۲۲۳۷۸۰۰ ■ مشهد: ۰۵۱-۳۲۲۲۰۱۱۹ ■ ملایر: ۰۸۱-۳۲۲۳۱۷۲۶
- نیریز: ۰۷۱-۵۳۸۲۱۶۹۰ ■ یاسوج: ۰۷۶-۳۲۲۲۸۶۲۲ ■ یزد: ۰۳۵-۳۲۲۳۲۹۵۰

www.nashremaaref.ir : E-mail: info@nashremaaref.ir

NashreMaaref

نشر معارف

www.Tamhis.ir

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است.

این کتاب با کاغذ حمایتی به چاپ رسیده است

فهرست

۱۳	پیشگفتار.....
۱۹	مقدمه.....
۲۱	شأن نزول سوره یوسف، التیام بخشی به پیامبر صلی الله علیه وآله.....
۲۳	سوره یوسف، تابلوی ولایت الهی.....
۲۵	زیبایی و لطافت داستان یوسف علیه السلام.....
۲۶	بیان معارف در قالب داستان.....

فصل اول

نگاهی گذرا به شخصیت حضرت یعقوب علیه السلام

۳۱	یعقوب علیه السلام در پرتو نبوت ابراهیم علیه السلام.....
۳۱	خاندان یعقوب علیه السلام.....
۳۴	اسرائیل و بنی اسرائیل.....
۳۵	وصیت های یعقوب علیه السلام به فرزندان.....
۳۷	توجه به آخرت در سیره حضرت یعقوب علیه السلام.....
۳۹	ورود به داستان حضرت یوسف علیه السلام.....

فصل دوم

دوران کودکی یوسف علیه السلام

۴۵	خواب یوسف علیه السلام.....
۴۷	یوسف علیه السلام، مجذوب سالک.....
۴۸	مصائب، شرط رسیدن به مقامات.....
۴۸	توجه به تلنگرهای الهی.....
۵۰	اهمیت خواب.....
۵۴	عوالم وجودی.....
۵۸	معنای سجده بر یوسف علیه السلام.....
۶۰	راه دیدن رؤیای صادق.....
۶۳	رابطه از روی محبت.....

۶۴	کیفیت خواب دیدن یوسف علیه السلام
۶۵	احترام در محیط خانواده
۶۶	نحوه صحیح ابراز نعمت
۶۸	کنمان اسرار
۷۰	انواع کید
۷۰	امداد شیطان برای عمل سوء
۷۳	نفس مسوله

فصل سوم

اجتبابی یوسف علیه السلام

۸۲	علم تأویل احادیث
۸۵	تعلیم الهی، نتیجه اخلاص
۸۶	علم یوسف علیه السلام به عاقبت برادران
۸۶	یوسف علیه السلام محور کمال آل یعقوب
۸۸	سجده بر یوسف علیه السلام منافی توحید نیست
۸۹	نعمت از منظر الهی
۹۱	نعمت‌ها برای برخی نعمت‌اند

فصل چهارم

براهمان یوسف علیه السلام

۹۵	داستان یوسف علیه السلام و برادرانش، بیان راه حل مشکلات فردی و اجتماعی
۹۶	نگاه عبرت در داستان یوسف علیه السلام
۹۸	انحصارطلبی برادران در محبت یعقوب علیه السلام به براهمان
۹۹	علت محبت شدید یعقوب علیه السلام به یوسف علیه السلام
۹۹	تدریجی بودن وسوسه‌های شیطان برای گناهان بزرگ
۱۰۰	محبوب بودن، نیاز طبیعی انسان
۱۰۱	اعتقاد برادران، به نبوت حضرت یعقوب علیه السلام
۱۰۲	قوت جسمی برادران، دلیل غرور و تکبر آنان
۱۰۳	جنایت برادران، ناشی از اشکال فکری آنان
۱۰۴	حسادت به کمالات دیگران
۱۰۶	مراتب حسد در برادران
۱۰۷	توبه راه دوری از گناه، نه فرار از طاعت
۱۰۹	مراتب گناه برادران
۱۰۹	گمراهی تدریجی
۱۱۲	گناهان بزرگ نتیجه گناهان کوچک
۱۱۳	چهار حالت انسان در برابر نعمت

حضرت یوسف
(جلد اول)
سیره تربیتی پیامبران

تجمع برای گناه ۱۱۴

مراتب نهی از منکر ۱۱۵

اجازه گرفتن برادران برای بیرون بردن یوسف علیه السلام ۱۱۸

شیوه‌های وسوسه شیطان ۱۱۹

پاسخ پدر به برادران ۱۲۱

حفظ پرده‌های حیا در مورد خلاف دیگران ۱۲۲

پیاده‌سازی رحمت اسلام در جامعه ۱۲۴

نفوذ شیطان از نقاط قوت انسان ۱۲۵

فال بد زدن ۱۲۷

علم انبیا و اولیای الهی علیهم السلام ۱۲۸

استقلال دادن به فرزندان در سیر تربیتی ۱۲۹

تفریح در اسلام ۱۳۰

ابراز دوستی از سوی دشمن ۱۳۰

وداع یوسف و یعقوب علیهما السلام ۱۳۲

تجسم حسادت به صورت گرگ ۱۳۵

ادب ارکان هستی، حتی در مکان، به انبیا و اولیای علیهم السلام ۱۳۶

فصل نهم
رفتار برادران با یوسف علیه السلام در صحرا

هر اجماعی نشانه حقانیت نیست ۱۴۲

وحی بر یوسف در چاه ۱۴۳

در هر سختی، گشایشی است ۱۴۳

دنیا، عالم نشانه‌ها ۱۴۴

بازگشت اعمال به خود انسان ۱۴۵

دیر یا زود بازگشت عمل قطعی است ۱۴۶

شوق الهی برای هدایت بندگان ۱۴۷

آرامش یوسف علیه السلام در چاه ۱۴۸

رعایت ادب در سخنرانی‌ها و مداحی‌ها ۱۴۹

وصیت‌های یوسف به برادران ۱۵۱

فصل ششم
بازگشت برادران از صحرا

توسل به ائمه علیهم السلام ۱۵۶

استفاده از شب و سحر برای عذرخواهی و استغفار ۱۵۶

اشک نفاق ۱۵۷

تنها راه نجات خطاکاران، بازگشت به سوی خدا ۱۵۸

حسابرسی شدیدتر از مقربان و بزرگان جامعه ۱۶۰

حضرت یوسف
(جلد اول)

سیره تربیتی پیامبران

۱۶۱	یوسف علیه السلام در جاه
۱۶۲	احساسات عقلانی در اولیای الهی
۱۶۴	دعای نجات حضرت یوسف علیه السلام از بلاها
۱۶۷	تفریح زیاد موجب غفلت است
۱۶۸	دروغ گویی مایه رسوایی است
۱۷۰	پیراهن عجیب حضرت یوسف علیه السلام
۱۷۰	رابطه کذب با عالم هستی
۱۷۳	لرزم پرهیز از هرگونه دروغ
۱۷۴	مراتب نفس در گمراهی
۱۷۶	خطرات نفس مسؤله
۱۷۷	راه مقابله با نفس مسؤله
۱۷۹	محق دانستن خود در حالت تسویل
۱۸۰	معنای صبر جمیل
۱۸۲	شکوه و شکایت در بلاها
۱۸۶	جلوه توحید در کلام حضرت یعقوب علیه السلام درباره صبر جمیل
۱۸۶	بی صبری، لغزشگاه انسان
۱۸۷	انواع صبر
۱۸۸	تفاوت حزن دنیایی و حزن آخرتی

فصل هفتم

نجات یوسف علیه السلام از جاه

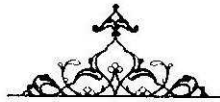
۱۹۳	فروختن حضرت یوسف علیه السلام
۱۹۶	عطای خدا بیشتر از خواسته ما
۱۹۷	صبر بر فراق، فرمانی الهی
۱۹۸	اهلیت داشتن برای ابتلا
۱۹۹	تسلیم بودن در برابر خواست خدا
۲۰۰	فروش حضرت یوسف علیه السلام به کاروانیان
۲۰۳	مغرور نشدن در برابر عطایای الهی
۲۰۳	قیمت حقیقی انسان
۲۰۴	پاداش صبر یوسف علیه السلام
۲۰۵	استفاده از هر فرصتی برای تبلیغ توحید
۲۰۶	قیمت حقیقی حضرت یوسف علیه السلام
۲۰۶	رفت یوسف علیه السلام با برادران
۲۰۷	به دست آمدن عظیمترین عطایای الهی با کمترین قیمت
۲۰۷	از دست دادن عظیمترین عطایای الهی به کمترین قیمت
۲۰۸	نقشه برادران، بخشی از نقشه عظیم الهی
۲۰۹	با ارزش بودن همه موجودات در نظام خلقت

فصل هشتم

آغاز زندگانی یوسف علیه السلام در مصر

۲۱۳	یوسف علیه السلام در منزل عزیز مصر
۲۱۳	بیان هنرمندانه قرآن در معرفی عزیز مصر
۲۱۴	آشکار بودن بزرگی و کمالات یوسف علیه السلام
۲۱۶	نقشه الهی در بچه دار نشدن عزیز مصر و زلیخا
۲۱۷	تعلق نداشتن به مظاهر دنیوی، راز عبودیت و بندگی
۲۱۸	خداوند، هیچ گاه از انسان جدا نمی شود
۲۱۹	علاقه به اولیای الهی، مایه نجات انسان
۲۲۰	عشق به خدا با مشاهده حقیقت اشیای عالم
۲۲۲	واسطه شدن برای تحقق اراده الهی
۲۲۳	تمکن و قدرت حضرت یوسف علیه السلام
۲۲۴	گشایش بعد از سختی
۲۲۵	همه عطایای الهی قابل گفتن نیستند
۲۲۶	بساطت و سادگی عالم حقیقت
۲۲۷	غلبه اراده الهی، پیام اصلی سوره یوسف
۲۲۷	غُرر آیات قرآن
۲۲۸	تسلیم در برابر خدای غالب
۲۲۹	فهم حقایق همگانی نیست
۲۲۹	زندگی مؤمن، سفر عبودیت است
۲۳۲	همه امور در دست قدرت الهی است
۲۳۳	لایه های ظاهری و باطنی امور
۲۳۴	سختی ها، موجب فهمیدن درد محرومان
۲۳۶	رشد و بلوغ حضرت یوسف علیه السلام در خانه عزیز مصر
۲۳۶	معنای حکم و علم
۲۳۷	آزمایش الهی درباره زلیخا
۲۳۸	حکم و علم جزای نیکوکاری
۲۳۹	شکرگزاری یوسف علیه السلام در برابر نعمت های الهی
۲۴۱	منابع

پیشگفتار

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

الحمد لله لذاته بذاته عنى ذاته و الصلاة على شواهد صفاته و مظاهر
تجلیاته، ستا سید الکوین و جامع المرتبتین و قائد النشأتین و خلاصة
العالمین، محمد مصطفی و آله و ذریته، مرآت صفاته العلیا و شواهد اسمائه
الحسنی، صلاة تواریخ و شواهد، و تکافی جزاء احسانهم و ارفادهم.

سیره تربیتی قرآن کریم، افزون بر بیان مفاهیم، معرفی مصادیق و الگوهای عینی و
خارجی است؛ از این رو در قرآن کریم بیش از دوهزار آیه درباره انبیای الهی علیهم السلام
آمده است. این امر نشان می‌دهد که مطالعه و بررسی زندگی انبیای گذشته، برای
امت پیامبر خاتم صلی الله علیه و آله نیز راهگشا و هدایت‌بخش است. زیرا همه انبیا، با اینکه به
شرایط زمان، مکان و استعدادها توجه داشته‌اند، ولی مخاطبشان «نظام فطرت» بوده
است؛ نظامی که خدای متعال آن را در وجود همه انسان‌ها قرار داده است. از این رو،
به تعبیر قرآن کریم، زندگی امت‌های انبیای پیشین مثلی برای امت خاتم است:

«لَجَعَلْنَاهُمْ سَلَفًا وَمَثَلًا لِّلْآخِرِينَ» (و آنان را پیشینه و مثلی برای آیندگان گردانیدیم).

نکته دیگری که ما را به زندگانی انبیای پیشین متوجه می‌کند این است که همه
انبیا در دعوت و هدایت‌گری به اصلی واحد متکی هستند و در حرکتی مستمر، با هم
پیوستگی دارند؛ هر پیامبری تصدیق‌کننده پیامبران پیشین، و بشارت‌دهنده به انبیای
پس از خود است؛ بلکه از ابتدا بشارت به نهایت را نیز دارند.

در این نگاه همه انبیاء علیهم السلام در حکم انسانی واحد هستند که زندگانی چند هزار ساله دارد. هریک از آنان با توجه به مراتب کمالی امت‌ها، آشکارکننده بخشی از ظهورات و جلوه‌های کمالی اوامر الهی هستند. این سیر در طول تاریخ ادامه می‌یابد تا اینکه آخرین پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله و اوصیای گرامی‌اش علیهم السلام، تمام جلوه‌های کمالی را به ظهور تام می‌رسانند و میزان و شاهد تمام انبیا و امت‌های آن‌ها محسوب می‌شوند.^۱

در این نگاه، انبیا در اوج نقطه کمالی‌شان، هرکدام ظهوری از ظهورات انسان کامل محمدی و نیز انگشت اشاره و آیه‌ای برای شناخت خداوند متعال و شناخت جلوه تمام و خلیفه مطلق او هستند. در نتیجه، شناخت انبیا و اوصیای الهی، مقدمه‌ای برای شناخت رسول گرامی اسلام صلی‌الله‌علیه‌وآله و اوصیای ایشان علیهم السلام است. هرچه در این معرفت، جامع‌تر و عمیق‌تر شویم، به معرفت جلوه اتم خلیفه الهی نزدیک‌تر خواهیم شد.

شاید بتوان گفت: تمام گسترده‌ی زمان، مکان، استعدادها و مراتب رشد همه انسان‌ها در امت نبی خاتم صلی‌الله‌علیه‌وآله جمع شده است؛ از این رو باید از همه مقدمات هدایت‌گری برای رسیدن به هدایت جامع و تام استفاده شود؛ البته با در نظر داشتن حدودی که در هر زمان سبب محدود شدن و محدود کردن می‌شوند. در نتیجه، در این زمان، تنها دین اسلام نجات‌دهنده است و مراتب تجلی انبیاء علیهم السلام در طول تاریخ روحی بشر، مراتب تجلی نبی خاتم صلی‌الله‌علیه‌وآله به‌شمار می‌آید.

همچنان‌که قرآن کریم هدف و غرض واحدی دارد، و هر سوره و آیه‌ای در پرتو این غرض مأموریت خود را به انجام می‌رساند، مأموریت انبیای الهی در نظام هستی و عالم انسانی نیز در پرتو ظهور تام الهی و خلیفه مطلق او معنا می‌شود. می‌توان گفت: تفسیر عالم انسانی و بلکه تمام هستی در پرتو فصل‌خیز و غایت عالم وجود، که خلیفه مطلق خداوند است، کامل می‌شود.

وعدۀ الهی به تکرار تمام سنت‌های پیشین، در امت خاتم می‌تواند فرصتی را ایجاد

^۱ یکی از اموری که پیوستگی سلسله نبوت و امامت را تا امروز به روشنی نمایان می‌کند، زیارت‌نامه‌های مأثور معصومان علیهم السلام است که با سلام و یاد آدم صلی‌الله و نوح و ابراهیم و موسی و عیسی علیهم السلام آغاز می‌شود و با درود بر پیامبر خاتم و اوصیای آن حضرت علیهم السلام پایان می‌یابد.

کند که با تبیین زندگی و حوادث امت‌های گذشته و نحوه برخورد صحیح انبیا در رفع مشکلات، انسان مسلمان عمری طولانی به وسعت تاریخ انسانی بیابد و با آمادگی کامل حوادث را پیش‌بینی کند و راه برون‌رفت صحیح از آن‌ها را تشخیص دهد و با عبرت از سرگذشت کسانی که انتخاب غلط کرده‌اند، از تکرار عمل غلط آن‌ها و ابتلا به سرگذشت ذلت‌بارشان مصون و محفوظ بماند.

قرآن کریم تاریخ انسانیت را با شاخصه بعثت و حرکت انبیا معرفی می‌کند که از ابتدای خلقت آدم علیه‌السلام نبرد حق و باطل آغاز و با سجده ملائکه و تمرد شیطان جلوه‌گر می‌شود. در طول تاریخ نیز انسان پس از هیبوط برای بازگشت به سوی خدا همواره درگیر نبردی درونی با شیطان درون و نبردی بیرونی با ابتلائات از سوئی و طاغوتیان و مستکبران و ملأ و مترفان از سوی دیگر بوده است. ﴿وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنِ اللَّهُ قِيلَ﴾^۱ قرآن کریم بهترین روش و راست‌ترین بیان تاریخ‌نویسی هدایتی را به ما آموخته و محور اصلی این تاریخ را نبرد حق و باطل قرار داده و نقش سلسله متصل و جنیل انبیا و اوصیای الهی علیهم‌السلام را در این نبرد روشن کرده است.

گذشته از این ثمرات گران‌بها، یاد انبیا و اولیای الهی علیهم‌السلام ذکر خداوند سبحان است و انسان متذکر به احوال انبیا، مترنم به یاد خداست؛ که یاد خدا با یاد اولیای او محقق می‌شود.

به تعبیر مفسر عالی‌قدر، علامه طباطبایی رحمه‌الله عصمت انبیای الهی سبب شده است که آن‌ها توحید مجسم باشند و سبک زندگی موحدانه را آشکار کنند.

انبیا و اولیای الهی انسان‌های تأثیرگذار و زنده‌اندلله هستند، و محبت به آن‌ها محبت به خداوند است و هدایتگری ایجاد می‌کند. محبت به آن‌ها مانند وزنه‌های تمرینی است که انسان را برای بالا بردن وزنه محبت اولیای محمدین علیهم‌السلام آماده می‌کند و به دنبال آن، آمادگی برای محبت الهی محقق می‌شود. گفت‌وگوی نبی‌گرامی اسلام صلی‌الله‌علیه‌وآله در معراج با پیامبران و اشتیاق و محبت آنان به رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله اشاره‌ای به این معناست.^۲

۱. سوره نساء، آیه ۱۲۲.

۲. نک: مناقب ابن شهر آشوب، ج ۱، ص ۱۷۹.